

Diagnozy, doświadczenia, praktyki

DOI: 10.5604/01.3001.0013.5394

REALIZACJA ZINDYWIDUALIZOWANEJ ŚCIEŻKI KSZTAŁCENIA W SZKOLE – ZAŁOŻENIA PRAWNE I ROZWIĄZANIA PRAKTYCZNE

JACEK SIKORSKI

ORCID <https://orcid.org/0000-0003-4117-3947>

Uniwersytet Pedagogiczny im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie

Dokonując analizy rozporządzenia dotyczącego zasad udzielania i organizacji pomocy psychologiczno-pedagogicznej w publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach, odnajduje się nowe propozycje form pomocy psychologiczno-pedagogicznej, skierowane do uczniów, w tym o specjalnych potrzebach edukacyjnych. Zaproponowane przez Ministerstwo Edukacji Narodowej nowe formy pomocy psychologiczno-pedagogicznej mają na celu rozwijanie u uczniów priorytetowych kompetencji, umiejętności oraz wspieranie ich rozwoju. Do nowych form pomocy psychologiczno-pedagogicznych należą:

- zajęcia rozwijające umiejętności uczenia się, stanowiące bazę w osiągnięciu i realizacji celów życiowych;
- zajęcia rozwijające kompetencje emocjonalno-społeczne, wzmacniające prawidłowe, społecznie akceptowane wzorce zachowań, przeciwdziałające zagrożeniu niedostosowania społecznego u uczniów;
- zajęcia związane z wyborem kierunku kształcenia i zawodu oraz planowaniem kształcenia i kariery zawodowej;
- zindywidualizowana ścieżka kształcenia (Rozporządzenie MEN z dnia 28 sierpnia 2017 r., § 7, ust. 2, pkt 2–4; § 7, ust. 1, pkt 5a; Derewlana, Kacprzak, 2017ab, s. 31, 38).

W prezentowanym artykule zostanie przybliżona jedna z wyżej wymienionych form pomocy: zindywidualizowana ścieżka kształcenia.

Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 28 sierpnia 2017 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie zasad udzielania i organizacji pomocy psychologiczno-pedago-

gicznej w publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach, określa adresatów (uczniów), którym proponowana jest pomoc w postaci zindywidualizowanej ścieżki kształcenia, warunki jej otrzymania i wytyczne dotyczące jej wdrożenia na terenie szkoły.

Aby ukazać czym jest zaproponowana w rozporządzeniu nowa forma pomocy należy rozpocząć od zdefiniowania terminu: pomoc psychologiczno-pedagogiczna.

Przez pomoc psychologiczno-pedagogiczną rozumie się „(...) działania profilaktyczne, diagnostyczne, doradcze, terapeutyczne i edukacyjne obejmujące rozpoznanie sytuacji problemowej i udzielenie adekwatnej pomocy” (Loska, 2012, s. 111).

Pomoc psychologiczno-pedagogiczna w postaci zindywidualizowanej ścieżki kształcenia jest formą skierowaną do uczniów, którzy wymagają szczególnego wsparcia w procesie realizacji specjalnych potrzeb edukacyjnych. „Specjalne potrzeby edukacyjne są identyfikatorem biopsychospołecznego, indywidualnego funkcjonowania uczniów i wskaźnikiem zapewnienia im specjalnej usługi kształcenia w zakresie: (1) różnicowania potrzeb edukacyjnych; (2) dostosowywania procesu nauczania-uczenia się oraz (3) harmonizowania relacji i kontekstów edukacyjnych” (Głodkowska, 2017, s. 146).

Tak więc w procesie edukacyjnym istotne jest uwzględnienie indywidualnych potrzeb uczniów wymagających specjalnej pomocy oraz zróżnicowania procesu kształcenia (Olechowska, 2016, s. 28). Indywidualizacja skutkuje uwzględnieniem w procesie edukacyjno-terapeutycznym możliwości dziecka (mocnych stron) oraz deficytów (słabych stron), jak również wykorzystaniem istniejącego potencjału do przezwyciężania trudności (Walczak, 2012, s. 201).

Temu też ma służyć nowa forma pomocy psychologiczno-pedagogicznej w postaci zindywidualizowanej ścieżki kształcenia.

Zindywidualizowana ścieżka kształcenia, odwołując się do wymienionego powyżej rozporządzenia dotyczy tylko i wyłącznie tej grupy uczniów „(...) którzy mogą uczęszczać do szkoły, ale ze względu na trudności w funkcjonowaniu wynikające w szczególności ze stanu zdrowia nie mogą realizować wszystkich zajęć edukacyjnych wspólnie z oddziałem szkolnym i wymagają dostosowania organizacji i procesu nauczania do ich specjalnych potrzeb edukacyjnych” (§ 13b. ust. 1) (nie dotyczy uczniów objętych kształceniem specjalnym oraz realizujących nauczanie w formie indywidualnej) (§ 13b. ust. 10, pkt 1, 2).

W myśl rozporządzenia wspomniana forma pomocy obejmuje wszystkie zajęcia o charakterze edukacyjnym, realizowane przez ucznia wspólnie z całą klasą oraz indywidualnie (§ 13b. ust. 2, pkt 1, 2).

Istotny jest fakt, że ten rodzaj pomocy adresowany jest szczególnie do grupy uczniów, którym oferowana na terenie szkoły pomoc psychologiczno-pedagogiczna, mająca na celu poprawę ich funkcjonowania, nie przyniosła oczekiwanych pozytywnych rezultatów¹.

¹ https://ppp.torun.pl/wpcontent/uploads/docs/PROCEDURA_UZYSKANIA_OPINII_o_zindywidualizowanej_sciezce.pdf, dostęp: 07.11.2018.

Jak już wspomniano, zindywidualizowana ścieżka kształcenia adresowana jest szczególnie do uczniów, wykazujących trudności w funkcjonowaniu, wynikających ze stanu zdrowia.

Zatem niezbędne jest doprecyzowanie grupy uczniów, o których mowa jest w rozporządzeniu.

Jak wskazują Hanna Derewlana oraz Agnieszka Kacprzak (2017c, s. 45), zindywidualizowana ścieżka kształcenia może obejmować następującą grupę uczniów:

- z chorobami przewlekłymi (lub czasowymi);
- z zaburzeniami w zachowaniu oraz w funkcjonowaniu społecznym;
- z trudnościami o różnej etiologii (np. wolne tempo pracy – uczenia się).

W tym również:

- wykazujących zaburzenia uwagi;
- odznaczających się zaburzeniami w sferze emocjonalnej;
- nadpobudliwych, impulsywnych (Niepokólczycka-Gac).

Uzyskanie przez ucznia zindywidualizowanej ścieżki kształcenia wiąże się z koniecznością realizacji określonych procedur. Jedną z najważniejszych jest złożenie wniosku o wydanie opinii do publicznej poradni psychologiczno-pedagogicznej (opinia stanowi podstawę realizacji przez ucznia zindywidualizowanej ścieżki kształcenia na terenie szkoły/placówki)² wraz z dokumentacją ukazującą:

- trudności przejawiane przez ucznia na terenie szkoły;
- stan zdrowia ucznia – w przypadku organizacji ścieżki ze względu na chorobę dziecka (w tej sytuacji istotne jest ukazanie wpływu choroby na jego funkcjonowanie w warunkach szkoły oraz ograniczenia co do uczestnictwa ucznia w zajęciach z zespołem klasowym);
- funkcjonowanie ucznia na terenie szkoły z punktu widzenia nauczycieli oraz specjalistów wyrażone w formie opinii (§ 13b. ust. 3, 4 pkt 1–3).

Przed wydaniem przez poradnię psychologiczno-pedagogiczną opinii dotyczącej zindywidualizowanej ścieżki kształcenia, niezbędne jest przeprowadzenie przez pracowników poradni analizy funkcjonowania ucznia w odniesieniu do zastosowanej (udzielonej) już pomocy psychologiczno-pedagogicznej na terenie szkoły. Wspomniana analiza dokonywana jest we współpracy z placówką, do której uczęszcza uczeń, z jego rodzicami lub pełnoletnim uczniem (§ 13b. ust. 5).

Analiza obejmuje:

- funkcjonowanie ucznia na terenie szkoły z perspektywy nauczycieli oraz specjalistów;
- efekty realizowanej dotychczas pomocy psychologiczno-pedagogicznej;
- oczekiwania szkoły w zakresie realizacji zindywidualizowanej ścieżki, zakres zajęć realizowanych przez ucznia indywidualnie oraz czas ich trwania;

² zob. <http://poradnia2krakow.pl/dokumenty-do-pobrania/>, dostęp: 04.04.2019.

- funkcjonowanie ucznia w szkole z punktu widzenia rodziców lub pełnoletniego ucznia, poznanie ich stanowiska, co do efektów uzyskanej pomocy psychologiczno-pedagogicznej realizowanej w szkole;
- pogląd rodziców lub pełnoletniego ucznia co do możliwości realizacji zindywidualizowanej ścieżki kształcenia na terenie szkoły³.

Na podstawie uzyskanych informacji o funkcjonowaniu danego ucznia oraz po przeprowadzeniu niezbędnych badań, poradnia sporządza opinię wraz z zaleceniami. Wydana przez poradnię psychologiczno-pedagogiczną opinia powinna zawierać informacje o:

- zakresie zajęć realizowanych indywidualnie;
- okresie realizacji ścieżki (nie dłuższym niż rok szkolny);
- działaniach, które powinna realizować szkoła w celu poprawy sytuacji ucznia, eliminacji wszelkich barier, trudności w funkcjonowaniu dziecka na terenie szkoły (§ 13b. ust. 6, pkt 1–3).

Wspomniane rozporządzenie, w stosunku do ucznia posiadającego opinię o możliwości realizacji zindywidualizowanej ścieżki kształcenia, wymaga również ustalenia przez dyrektora szkoły na wniosek rodziców bądź pełnoletniego ucznia (uwzględniając podstawę programową) liczby godzin zajęć indywidualnie przez niego realizowanych (§ 13b. ust. 8), jak również dostosowania procesu edukacyjnego do jego możliwości oraz potrzeb (§ 13b. ust. 7) oraz takiego ukierunkowania podejmowanych działań (o charakterze edukacyjnym i terapeutycznym), które umożliwiłyby (dałyby szanse) uzyskania pozytywnych zmian w jego funkcjonowaniu (§ 13b. ust. 9).

Zindywidualizowana ścieżka kształcenia, jak każdy rodzaj zajęć z zakresu pomocy psychologiczno-pedagogicznej realizowanej na terenie szkoły, łączy się z prowadzeniem dokumentacji w postaci dziennika, w którym powinno zostać odnotowane:

- nazwisko oraz imię ucznia;
- dane kontaktowe rodziców;
- oddział klasowy, do którego przypisany jest uczeń;
- indywidualny program realizowany z uczniem;
- rozkład zajęć, termin realizacji oraz czas ich trwania;
- tematyka zajęć;
- oceny uzyskane przez ucznia;
- wnioski odnoszące się do dalszej pracy z danym uczniem;
- obecność na zajęciach.

Ponadto realizację zajęć nauczyciel jest zobowiązany potwierdzić w dzienniku podpisem (Rozporządzenie Ministra Edukacji narodowej z dnia 25 sierpnia 2017 r. w sprawie sposobu prowadzenia przez publiczne przedszkola, szkoły i placówki do-

³ https://ppp.torun.pl/wp-content/uploads/docs/PROCEDURA_UZYSKANIA_OPINII_o_zindywidualizowanej_sciezce.pdf, dostęp: 07.11.2018.

kumentacji przebiegu nauczania, działalności wychowawczej i opiekuńczej oraz rodzajów tej dokumentacji, § 11. ust. 3).

Zaprezentowana wcześniej nowa forma pomocy psychologiczno-pedagogicznej, skierowana do uczniów ujawniających trudności w funkcjonowaniu, jest propozycją przygotowaną z myślą o uczniu i jego potrzebach, co potwierdzają Hanna Derewłana oraz Agnieszka Kacprzak (2017c). Zdaniem autorek realizacja tej formy pomocy na terenie szkoły, w odniesieniu do uczniów ujawniających trudności w funkcjonowaniu umożliwi realizację ich potrzeb rozwojowych i edukacyjnych. Ta forma pomocy uwzględni psychofizyczne możliwości dziecka, zindywidualizowanie procesu kształcenia realizowanego zarówno w przestrzeni indywidualnej jak również w zespole klasowym. Daje szansę na osiągnięcie sukcesu, rozwinięcie zdolności oraz potencjału dzieci i młodzieży. Co ważne, ta forma pomocy nie ogranicza procesu integracji, pozwala bowiem zacieśniać relacje panujące pomiędzy rówieśnikami i nie łączy się z koniecznością ponownego dostosowywania się ucznia do warunków panujących na terenie szkoły (klasy) w przypadku zakończenia realizacji zindywidualizowanej ścieżki kształcenia, gdyż nie izoluje dziecka od zespołu klasowego oraz różnych aktywności realizowanych na terenie szkoły (Derewłana, Kacprzak, 2017c, s. 43, 44).

Metodologia badań własnych

Celem badań było poznanie, w jaki sposób organizowana oraz realizowana jest w szkołach zindywidualizowana ścieżka kształcenia, a w szczególności stanowiska pedagogów, co do efektywności tej formy pomocy (*zauważanych* przez pedagogów pozytywnych zmian w funkcjonowaniu ucznia w wyniku wdrożenia zindywidualizowanej ścieżki kształcenia).

Aby uzyskać wiedzę w tym zakresie, opracowano kwestionariusz ankiety, pt.: „Realizacja zindywidualizowanej ścieżki kształcenia w szkole – wymiar praktyczny”. Kwestionariusz ankiety został opracowany na podstawie Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 28 sierpnia 2017 r. zmieniającego rozporządzenie w sprawie zasad udzielania i organizacji pomocy psychologiczno-pedagogicznej w publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach oraz na podstawie podrozdziału: Zindywidualizowane ścieżki realizacji obowiązkowego przygotowania przedszkolnego oraz kształcenia [IV.3.], autorstwa Hanny Derewłanej oraz Agnieszki Kacprzak (2017c) zawartego w publikacji: *Uczeń ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi w systemie edukacji w świetle nowych przepisów prawa oświatowego* autorstwa: Romany Cybulskiej, Hanny Derewłanej, Agnieszki Kacprzak, Katarzyny Pęczek oraz Barbary Łaski (współautor).

Kwestionariusz ankiety składał się z 16 pytań (głównie o charakterze otwartym) i dotyczył trzech aspektów:

1. Działania podejmowane przez szkołę w celu organizacji i realizacji zindywidualizowanej ścieżki kształcenia.

2. Współpraca z rodzicami.
3. Współpraca z poradnią psychologiczno-pedagogiczną.

W pierwszej części ankiety, dotyczącej działań podejmowanych przez szkołę, skupiono się na następujących zagadnieniach:

- procedura przyznania uczniowi zindywidualizowanej ścieżki na terenie szkoły (aspekt praktyczny);
- liczba uczniów objętych zindywidualizowaną ścieżką kształcenia;
- liczba godzin, rodzaj przedmiotów realizowanych przez ucznia indywidualnie oraz z klasą;
- kompetencje rozwijane u uczniów objętych zindywidualizowaną ścieżką kształcenia;
- realizacja przez ucznia dodatkowych form pomocy psychologiczno-pedagogicznej;
- współpraca nauczycieli oraz specjalistów;
- stosunek nauczycieli do tej formy pomocy;
- zauważalne zmiany w funkcjonowaniu ucznia w wyniku wdrożenia zindywidualizowanej ścieżki kształcenia – efektywność tej formy pomocy (z punktu widzenia badanych pedagogów).

Druga część ankiety dotyczyła środowiska rodzinnego ucznia, jego stanowiska (z punktu widzenia pedagogów) w kwestii realizacji zindywidualizowanej ścieżki kształcenia, współpracy nauczycieli z rodzicami oraz ich oczekiwań wobec tej formy pomocy.

Natomiast ostatnia, trzecia część, miała na celu ukazanie współpracy szkoły z poradnią psychologiczno-pedagogiczną w odniesieniu do zindywidualizowanej ścieżki kształcenia (jej organizowania i realizowania na terenie szkoły).

W celu poznania, w jaki sposób przebiega organizacja i realizacja wspomnianej formy pomocy na terenie szkoły, zdecydowano o skierowaniu kwestionariusza ankiety do pedagogów szkolnych (6 badanych) ze względu na zakres podejmowanych przez nich działań, m.in. z zakresu pomocy psychologiczno-pedagogicznej (§ 23, pkt 8 b).

Jedynie w dwóch przypadkach kwestionariusz został wypełniony przez nauczycieli pracujących bezpośrednio z uczniami objętymi zindywidualizowaną ścieżką kształcenia. Badania zrealizowano w ośmiu szkołach ogólnodostępnych (w tym w czterech placówkach realizujących kształcenie integracyjne) mieszczących się na terenie województwa małopolskiego. W szkołach, w których realizowano badania, zindywidualizowaną ścieżką kształcenia objęto w sumie 20 uczniów, w tym w jednej szkole aż 9.

Postawiono w nich następujące pytania badawcze:

1. Jak przebiega organizacja i realizacja zindywidualizowanej ścieżki kształcenia na terenie szkół, w których prowadzono badania?
2. Jakie są spostrzeżenia pedagogów na temat efektywności zindywidualizowanej ścieżki kształcenia?
3. Jak w ocenie pedagogów rodzice postrzegają tę formę pomocy (czy upatrują w niej szansę dla swoich dzieci) oraz jak przebiega współpraca w tym zakresie?

4. Jak realizowana jest współpraca szkoły z poradnią psychologiczno-pedagogiczną w kontekście wdrożenia i realizacji zindywidualizowanej ścieżki kształcenia na terenie szkoły?

Analiza badań własnych

Biorąc pod uwagę charakter podjętych badań oraz liczbę respondentów (8 badanych), zdecydowano o analizie i interpretacji ujętej w strategii jakościowej. Przedłożony pedagogom i nauczycielom kwestionariusz, dotyczący organizacji i realizacji na terenie szkoły zindywidualizowanej ścieżki kształcenia, pozwolił uzyskać dane przedstawione w dalszej części.

Aby uczeń, wykazujący trudności w funkcjonowaniu, mógł być objęty na terenie szkoły zindywidualizowaną ścieżką kształcenia, istotna jest realizacja przez szkołę/rodziców wspomnianych już powyżej procedur. Jak w praktyce przedstawia się zatem procedura otrzymania zindywidualizowanej ścieżki kształcenia przez danego ucznia?

Zauważono, że w szkołach, w których realizowano badania, procedura objęcia ucznia wspomnianą ścieżką jest mało zróżnicowana. Szkoły, przygotowując procedurę realizacji zindywidualizowanej ścieżki kształcenia, w pełni kierują się zapisami zawartymi w rozporządzeniu. Do najczęściej wymienianych etapów wskazanych przez badanych pedagogów/nauczycieli, można zaliczyć:

- złożenie wniosku przez rodziców do poradni psychologiczno-pedagogicznej w celu uzyskania przez ich dziecko zindywidualizowanej ścieżki kształcenia;
- przygotowanie przez szkołę dokumentacji ukazującej funkcjonowanie ucznia, jak również udzielonej pomocy psychologiczno-pedagogicznej – jej dotychczasowych skutków;
- analiza sytuacji ucznia, jego funkcjonowania przez pracownika poradni psychologiczno-pedagogicznej;
- wydanie przez poradnię psychologiczno-pedagogiczną opinii w zakresie objęcia ucznia zindywidualizowaną ścieżką kształcenia na terenie szkoły;
- złożenie wniosku dyrektora szkoły do organu prowadzonego o uruchomienie zindywidualizowanej ścieżki wobec danego ucznia;
- ustalenie na podstawie zaleceń z poradni psychologiczno-pedagogicznej przez dyrektora szkoły planu zajęć dla danego ucznia.

Obok standardowych procedur, w niektórych szkołach obserwuje się działania poprzedzające uruchomienie wobec ucznia zindywidualizowanej ścieżki kształcenia. Do działań tych można zaliczyć:

- posiedzenia zespołu ds. pomocy psychologiczno-pedagogicznej, specjalistów oraz nauczycieli szkoły w celu omówienia sytuacji, problemu danego ucznia, wobec którego rozważana jest możliwość realizacji zindywidualizowanej ścieżki kształcenia;
- posiedzenia wspomnianego zespołu wraz z rodzicami dziecka, w ramach którego przedstawiana jest rodzicom propozycja realizacji przez ich dziecko zindywidu-

alizowanej ścieżki kształcenia (wypracowanie – ustalenie podziału realizacji poszczególnych godzin, wytypowanie nauczycieli oraz wdrożenie procedury uzyskania opinii z poradni psychologiczno-pedagogicznej);

- współpraca z poradnią psychologiczno-pedagogiczną względem danego ucznia wykazującego trudności w funkcjonowaniu, objęcie go specjalistyczną pomocą na terenie szkoły.

Jak już wspomniano, realizacją zindywidualizowanej ścieżki kształcenia na terenie placówki – szkoły mogą być objęci uczniowie, którzy wykazują „(...) trudności w funkcjonowaniu wynikające w szczególności ze stanu zdrowia (...)” (Rozporządzenie z dnia 28 sierpnia 2017 r., § 13b. ust. 1).

Zatem, dla jakiej grupy uczniów, z jakimi trudnościami organizowana jest zindywidualizowana ścieżka kształcenia w szkołach, w których realizowano badania?

Z uzyskanych od pedagogów szkolnych/nauczycieli danych wynika, że wspomnianą ścieżką na terenie ich szkół objęci są uczniowie:

- zagrożeni niedostosowaniem społecznym;
- z zaburzeniami sfery społeczno-emocjonalnej (w tym z diagnozą ADHD – postać opozycyjno-buntownicza);
- z diagnozą choroby psychicznej;
- wykazujący zaburzenia koncentracji uwagi;
- z trudnościami w nauce (problemy o charakterze dyslektycznym).

Ważnym elementem wdrożenia/realizacji zindywidualizowanej ścieżki kształcenia jest zaplanowanie przez dyrektora placówki (zgodnie z zleceniami z poradni psychologiczno-pedagogicznej) liczby godzin przedmiotów realizowanych przez danego ucznia indywidualnie oraz z zespołem klasowym. Zatem, jak powyższa sytuacja prezentuje się na przykładzie szkół, w których realizowano badania?

Uzyskane dane prezentują dość zindywidualizowane podejście poradni psychologiczno-pedagogicznych w kwestii realizacji przez danego ucznia, objętego zindywidualizowaną ścieżką kształcenia zajęć w formie indywidualnej. Jednakże na podstawie uzyskanych wyników wnioskuje się, że średnio dany uczeń realizuje od pięciu do sześciu godzin indywidualnie, natomiast pozostałe godziny realizuje z klasą, do której jest przypisany. Do przedmiotów najczęściej realizowanych w formie indywidualnej należą przedmioty: język polski, języki obce (angielski), matematyka, przyroda, historia, itp. oraz incydentalnie wychowanie fizyczne. Jak podkreślił jeden z pedagogów szkolnych, „dobór przedmiotów realizowanych w ramach ścieżki podyktowany jest rodzajem trudności, jakie przejawia dziecko (przeważnie są one wskazywane przez poradnię psychologiczno-pedagogiczną i modyfikowane wg potrzeb)”.

Realizacja przez ucznia przedmiotów w formie indywidualnej wiąże się z potrzebą kształtowania u dziecka pewnych kluczowych kompetencji, mających na celu poprawę jego funkcjonowania w sferze emocjonalno-społecznej, jak również edukacyjnej. Zatem, jakie kompetencje/umiejętności są szczególnie rozwijane u uczniów objętych zindywidualizowaną ścieżką kształcenia w szkołach, w których realizowano badania?

Na podstawie uzyskanych danych wnioskuje się, że w szkołach, w których prowadzono badania, kluczowymi kompetencjami kształtowanymi u uczniów objętych zindywidualizowaną ścieżką kształcenia są przede wszystkim kompetencje społeczne. W tym szczególnie:

- kompetencje komunikacyjne;
- nastawione na modelowanie prawidłowych zachowań w relacjach międzyludzkich;
- rozwijające umiejętność rozumienia sytuacji społecznych;
- kształtujące umiejętność panowania nad własnymi emocjami;
- sygnalizowania własnych potrzeb;
- rozwijające umiejętność współdziałania w zespole klasowym, w grupie;
- kontrolowania działań podejmowanych przez ucznia w szkole, brania za nie odpowiedzialności.

Ponadto podejmowane są działania mające na celu:

- motywowanie, inspirowanie do podejmowania wysiłku;
- ukierunkowanie działań ucznia;
- kształtowanie systematyczności, wytrwałości w dążeniu do celu;
- wdrażanie do samodzielności w pracy;
- wyrabianie umiejętności organizowania procesu uczenia się;
- usprawnianie zaburzonych funkcji percepcyjno-motorycznych.

Jednakże obok kompetencji społecznych, które stanowią trzon oddziaływań nauczycieli, realizowana jest przede wszystkim podstawa programowa z poszczególnych przedmiotów nauczanych w danej klasie oraz kładzie się nacisk na przygotowanie uczniów objętych zindywidualizowaną ścieżką kształcenia do egzaminów końcowych.

Oprócz zajęć indywidualnych oraz z zespołem klasowym, realizowanych przez ucznia na terenie szkoły, na podstawie zaleceń zawartych w opinii z poradni psychologiczno-pedagogicznej, uczeń może zostać zobligowany do uczestnictwa w dodatkowych zajęciach o charakterze specjalistycznym, oferowanych w ramach pomocy psychologiczno-pedagogicznej. Zatem, jakimi dodatkowymi zajęciami objęci zostali uczniowie realizujący zindywidualizowaną ścieżkę kształcenia w placówkach, w których realizowano badania?

Uczniowie realizujący zindywidualizowaną ścieżkę kształcenia, w objętych badaniem szkołach, w większości otoczeni są opieką, pomocą psychologiczno-pedagogiczną w postaci różnych zajęć specjalistycznych, m.in. takich, jak: zajęcia dydaktyczno-wyrównawcze, korekcyjno-kompensacyjne, logopedyczne, trening umiejętności społecznych, biofeedback, metoda Warnkego, czy np. zajęcia rozwijające zainteresowania. Oferowana przez szkołę pomoc psychologiczno-pedagogiczna w postaci zajęć specjalistycznych jest uwarunkowana jednostkowo, wynika z potrzeb dziecka, ujawnianych trudności.

W celu poprawy funkcjonowania ucznia realizującego zindywidualizowaną ścieżkę kształcenia, nieodzowna staje się współpraca nauczycieli ze specjalistami zatrud-

nionymi w szkole. Zatem, jak przebiega wspomniana współpraca w szkołach, w których realizowano badania?

Pedagodzy podkreślają, że współpraca nauczycieli i specjalistów jest realizowana, jednakże w wielu szkołach różnie ona przebiega. W placówkach objętych badaniem stosuje się m.in. takie rozwiązania, jak:

- informowanie na bieżąco o postępach danego ucznia, jak również przejawianych przez niego trudnościach, jednotorowość w zakresie podejmowanych działań o charakterze terapeutycznym;
- organizowanie zespołów nauczycieli w celach konsultacyjnych oraz dzielenia się wiedzą na temat skutecznych metod pracy stosowanych wobec danego ucznia;
- cykliczne spotkania mające na celu ukazanie funkcjonowania/postępów ucznia, ewaluacja pojętych działań, ewentualna zmiana stosowanych metod oddziaływań wobec ucznia;
- przekazywanie nauczycielom przez pedagoga szkolnego informacji na temat funkcjonowania dziecka w celu dostosowania procesu dydaktycznego do jego potrzeb i możliwości. Organizowanie okresowych spotkań nauczycieli i specjalistów w celu ukazania funkcjonowania ucznia, jego osiągnięć z przedmiotów realizowanych w ramach ścieżki. Przygotowanie podsumowania zindywidualizowanej ścieżki kształcenia w porozumieniu z rodzicami ucznia po roku jej realizacji.

Jednym z najistotniejszych pytań postawionych pedagogom/nauczycielom było pytanie o efektywność tej formy pomocy oraz czy upatrują w niej szansę na rozwój u dziecka?

Warto w tym miejscu przetoczyć wypowiedzi wybranych pedagogów:

„Tak, wspieranie dziecka przez nauczycieli i specjalistów, jego funkcjonowania w szkole, bieżące monitorowanie jego zachowań w relacjach społecznych i pomoc w rozwiązywaniu trudnych sytuacji pozwoli na rozwój intelektualny oraz emocjonalno-społeczny”.

„Zajęcia dają szansę rozwoju bo nauczyciel może na tych godzinach efektywniej zindywidualizować nauczanie, zbudować lepsze relacje z uczniem, które mogą zaowocować podczas pracy z uczniem w klasie”.

Natomiast inny pedagog twierdzi, że dzięki możliwości realizacji przez danego ucznia zindywidualizowanej ścieżki umożliwia się mu dostosowanie treści, metod kształcenia do jego indywidualnych potrzeb, pełniejsze zrozumienie omawianych treści z zakresu poszczególnych przedmiotów realizowanych w ramach ścieżki, poprawę ocen, a w rezultacie promocję do kolejnej klasy, zdanie egzaminu końcowego, a tym samym ukończenie danego etapu edukacyjnego. Ponadto daje szansę na poprawę samooceny ucznia i jego sytuacji rodzinnej oraz pełniejsze jej zrozumienie przez osoby dorosłe. Ta „forma pomocy może być przełomowa i mieć pozytywne konsekwencje w dorosłym życiu ucznia”.

Uzyskane od pedagogów dane potwierdzają, że zindywidualizowana ścieżka kształcenia w większości pozytywnie oddziałuje na funkcjonowanie ucznia w szkole,

w zespole klasowym (tylko jeden z pedagogów nie wyraził opinii w tym zakresie, ze względu na krótki czas jej realizacji przez ucznia). Pedagodzy zauważają efekty w postaci poprawy funkcjonowania uczniów, szczególnie w sferze zachowania, emocji, jak również w sferze edukacyjnej (większa motywacja uczniów do podejmowania wysiłku intelektualnego). W przypadku jednej ze szkół nauczyciele wyrazili potrzebę kontynuacji tej formy kształcenia wobec danego ucznia przez okres dłuższy aniżeli jeden rok.

Drugi podejmowany aspekt dotyczył współpracy z rodzicami w kontekście organizacji i realizacji zindywidualizowanej ścieżki kształcenia.

Aby rozpocząć procedurę zindywidualizowanej ścieżki kształcenia wobec danego ucznia na terenie szkoły, istotna jest zgoda rodziców na jej realizację. Zatem, jak w percepcji pedagogów rodzice postrzegają tę formę pomocy psychologiczno-pedagogicznej?

Dane z badań wskazują, że osobami inicjującymi rozmowę, dotyczącą możliwości realizacji przez ucznia na terenie szkoły zindywidualizowanej ścieżki kształcenia, są zarówno rodzice, co świadczy o ich dużym zaangażowaniu w proces edukacyjny dzieci, jak również pedagodzy. Z ramienia szkoły osobami najczęściej podejmującymi rozmowę z rodzicami na temat możliwości wdrożenia zindywidualizowanej ścieżki kształcenia wobec ich dzieci są głównie wychowawcy klas oraz psycholog/pedagog szkolny, rzadziej dyrektor szkoły. W trakcie rozmowy na wspomniany temat rodzice często ujawniają wątpliwości co do wspomnianej ścieżki, stawiają pytania. W rezultacie akceptują propozycję szkoły, wykazują zaufanie wobec oferowanej formy pomocy, upatrując w niej (w większości) szansę dla swoich dzieci m.in. w takich aspektach, jak: poprawa wyników w nauce oraz w zachowaniu (warto dodać, że w jednej ze szkół po roku realizacji przez ucznia zindywidualizowanej ścieżki kształcenia rodzice, zauważając sukcesy swojego dziecka, wyszli z inicjatywą konieczności jej ponownego wdrożenia).

Jak podkreślają pedagodzy, w trakcie realizacji przez dane dziecko zindywidualizowanej ścieżki kształcenia realizowana jest współpraca z jego rodzicami, polegająca na organizowaniu spotkań i konsultacji, w trakcie których omawiany jest dotychczasowy przebieg ścieżki, podejmowana kwestia trudności ujawnianych przez ucznia, dokonuje się wypracowanie wspólnego stanowiska, metod, strategii pracy z dzieckiem (również w domu) w celu poprawy jego funkcjonowania.

Ostatnim omawianym zagadnieniem była kwestia współpracy z poradnią psychologiczno-pedagogiczną w kontekście wdrożenia i realizacji zindywidualizowanej ścieżki kształcenia.

W tej kategorii pedagodzy udzielili najmniej informacji. Jednakże z ich wiedzy wynika, że taka współpraca jest realizowana (w zależności od potrzeb). Pedagodzy są w kontakcie z pracownikami z poradni, współdziałają w kwestii przygotowania opinii psychologiczno-pedagogicznej, dotyczącej zindywidualizowanej ścieżki kształcenia. Mają możliwość konsultacji, wsparcia, uzyskania wskazówek do pracy (realizacji zaleceń zawartych w opinii).

Konkluzje końcowe

Dokonując analizy cytowanego już rozporządzenia, dotyczącego udzielania i organizowania pomocy psychologiczno-pedagogicznej na terenie szkoły/placówki, zauważa się wachlarz różnych możliwości, form pomocy w postaci zróżnicowanych zajęć, wzbogaconych m.in. o nową, określoną mianem zindywidualizowanej ścieżki kształcenia.

Wspomniana forma pomocy (jak wskazują powyższe źródła) realizowana w pełni na terenie szkoły (cała podstawa programowa wraz ewentualnymi zajęciami specjalistycznymi) zapewnia uczniowi (o specjalnych potrzebach edukacyjnych) indywidualizację procesu kształcenia, ale przede wszystkim kontakt i integrację z zespołem klasowym.

Niewątpliwie zindywidualizowana ścieżka kształcenia stała się szansą dla tej grupy dzieci/uczniów, która utraciła możliwość uzyskania orzeczenia o potrzebie kształcenia specjalnego, wynikającego choćby ze stanu zdrowia (choroby przewlekłej), ale nie tylko – o czym świadczą dane uzyskane z przeprowadzonych badań. Oferowana nowa forma pomocy psychologiczno-pedagogicznej z powodzeniem stosowana jest wobec dzieci z zaburzeniami zachowania, problemami emocjonalnymi, koncentracji uwagi, ale również wykazującymi trudności w nauce o charakterze dyslektycznym.

Wspomniana grupa uczniów wymaga szczególnego wsparcia, pomocy i indywidualizacji potrzeb, a określona w rozporządzeniu nowa forma pomocy psychologiczno-pedagogicznej daje taką możliwość.

Ukazane wyniki badań sugerują niewątpliwie korzyści wpływające dla ucznia z faktu wdrożenia wobec niego zindywidualizowanej ścieżki kształcenia na terenie szkoły. Z punktu widzenia badanych dostrzegają ją nauczyciele oraz rodzice, podejmując działania w tym zakresie.

Co istotne, zindywidualizowana ścieżka kształcenia, o czym świadczą uzyskane wyniki badań, jest propozycją konstruktywną, koncentrującą się na dziecku/uczniu, jego możliwościach, zmierzającą w kierunku poprawy jego funkcjonowania zarówno w sferze emocjonalnej, społecznej, a w szczególności edukacyjnej. Daje szansę na uzyskanie sukcesu. Jak wspomniał jeden z badanych pedagogów: „realnie wykorzystuje autentyczne, posiadane przez ucznia zasoby”.

Podjęte badania na próbie ośmiu pedagogów nie wyczerpują w pełni prezentowanego zagadnienia, gdyż są jedynie opiniami, spostrzeżeniami badanych, jednakże stanowią punkt wyjścia do dalszej eksploracji, pogłębionych badań z tego zakresu.

Bibliografia

- Edukacja skuteczna, przyjazna i nowoczesna. Jak organizować edukację uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi? Przewodnik.* (2010). Warszawa: Fundacja Fundusz Współpracy.
 Głodkowska, J. (2017). *Dydaktyka specjalna: od wzorca do interpretacji.* Warszawa: WN PWN.

- Loska, M. (2012). Podmiot dydaktyki specjalnej – uczeń ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi. W: J. Głodkowska (red.), *Dydaktyka specjalna: w przygotowaniu do kształcenia uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi* (s. 91–112). Warszawa: Wydawnictwo APS.
- Olechowska, A. (2016). *Specjalne potrzeby edukacyjne*. Warszawa: WN PWN.
- Walczak, G. (2012). Obudowa metodyczna kształcenia uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi. W: J. Głodkowska (red.), *Dydaktyka specjalna: w przygotowaniu do kształcenia uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi* (s. 198–214). Warszawa: Wydawnictwo APS.

Akty prawne

- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 25 sierpnia 2017 r. w sprawie sposobu prowadzenia przez publiczne przedszkola, szkoły i placówki dokumentacji przebiegu nauczania, działalności wychowawczej i opiekuńczej oraz rodzajów tej dokumentacji. Dz.U. 2017 poz. 1646, § 11. ust. 3.
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 28 sierpnia 2017 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie zasad udzielania i organizacji pomocy psychologiczno-pedagogicznej w publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach. Dz.U. 2017 poz. 1643, § 7, ust. 2, pkt 2–4; § 7, ust. 1, pkt 5a; § 13b. ust. 1; § 13b. ust. 10, pkt 1, 2; § 13b. ust. 2, pkt 1, 2; § 13b. ust. 3, 4 pkt 1–3; § 13b. ust. 5; § 13b. ust. 6, pkt 1–3; § 13b. ust. 8; § 13b. ust. 7; § 13b. ust. 9, § 23, pkt 8b.

Netografia

- Derewlana, H., Kacprzak, A. (2017a). Zajęcia rozwijające umiejętności uczenia się [IV.1.]. Uczeń ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi w systemie edukacji w świetle nowych przepisów prawa oświatowego. W: R. Cybulska, H. Derewlana, A. Kacprzak, K. Pęczek, B. Łaska (współautor). Warszawa: Ośrodek Rozwoju Edukacji, file:///C:/Users/Asus/Desktop/Uczen-ze-specjalnymi-potrzebami-edukacyjnymi-w-systemie-edukacji%20(2).pdf, dostęp: 26.09.2019.
- Derewlana, H., Kacprzak, A. (2017b). Zajęcia rozwijające kompetencje emocjonalno-społeczne [IV.2.]. Uczeń ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi w systemie edukacji w świetle nowych przepisów prawa oświatowego. W: R. Cybulska, H. Derewlana, A. Kacprzak, K. Pęczek, B. Łaska (współautor). Warszawa: Ośrodek Rozwoju Edukacji, file:///C:/Users/Asus/Desktop/Uczen-ze-specjalnymi-potrzebami-edukacyjnymi-w-systemie-edukacji%20(2).pdf, dostęp: 26.09.2019.
- Derewlana, H., Kacprzak, A. (2017c). Zindywidualizowane ścieżki realizacji obowiązkowego przygotowania przedszkolnego oraz kształcenia [IV.3.]. Uczeń ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi w systemie edukacji w świetle nowych przepisów prawa oświatowego. W: R. Cybulska, H. Derewlana, A. Kacprzak, K. Pęczek, B. Łaska (współautor). Warszawa: Ośrodek Rozwoju Edukacji, file:///C:/Users/Asus/Downloads/Uczen-ze-specjalnymi-potrzebami-edukacyjnymi-w-systemie-edukacji%20(7).pdf, dostęp: 12.11.2018.
- Niepokólczycka-Gac, J. *Zmiany w pomocy psychologiczno-pedagogicznej*. Część 1, <http://www.wszpwn.com.pl/wydarzenie/zmiany-w-pomocy-psychologiczno-pedagogicznej-czesc-1,361.html>, dostęp: 06.11.2018.
- https://ppp.torun.pl/wp-content/uploads/docs/PROCEDURA_UZYSKANIA_OPINII_o_zindywidualizowanej_sciezce.pdf, dostęp: 07.11.2018.
- Zindywidualizowana ścieżka – wniosek rodzica, <http://poradnia2krakow.pl/dokumenty-do-pobrania/>, dostęp: 04.04.2019.

IMPLEMENTATION OF AN INDIVIDUALIZED EDUCATIONAL PATH AT SCHOOL – LEGAL ASSUMPTIONS AND PRACTICAL SOLUTIONS

Abstract

The individualized educational path is one of many forms of psychological and pedagogical help offered to the pupil on school grounds. It is a form of support for pupils with difficulties in functioning, mainly due to their health condition. It is implemented by pupil based on the opinion issued by a psychological and pedagogical counseling center. Due to the fact that the individualized education path is a new form of psychological and pedagogical help, attempts have been made to research this area. In order to learn about the procedure for its organization and implementation on school grounds, a questionnaire was used, which was addressed to school pedagogues. The obtained research results indicate: its proper organization in accordance with the procedures, cooperation of teachers with specialists employed in the school, cooperation of pedagogues with psychological and pedagogical counseling center, and above all with parents of the pupil covered by the individualized education path. The obtained results allowed to formulate the most important conclusion: the individualized education path is a form beneficial to the pupil, giving a chance to improve its functioning, both in the educational, emotional as well as social spheres.

Keywords: individualized education path, psychological and pedagogical help, student with special educational needs